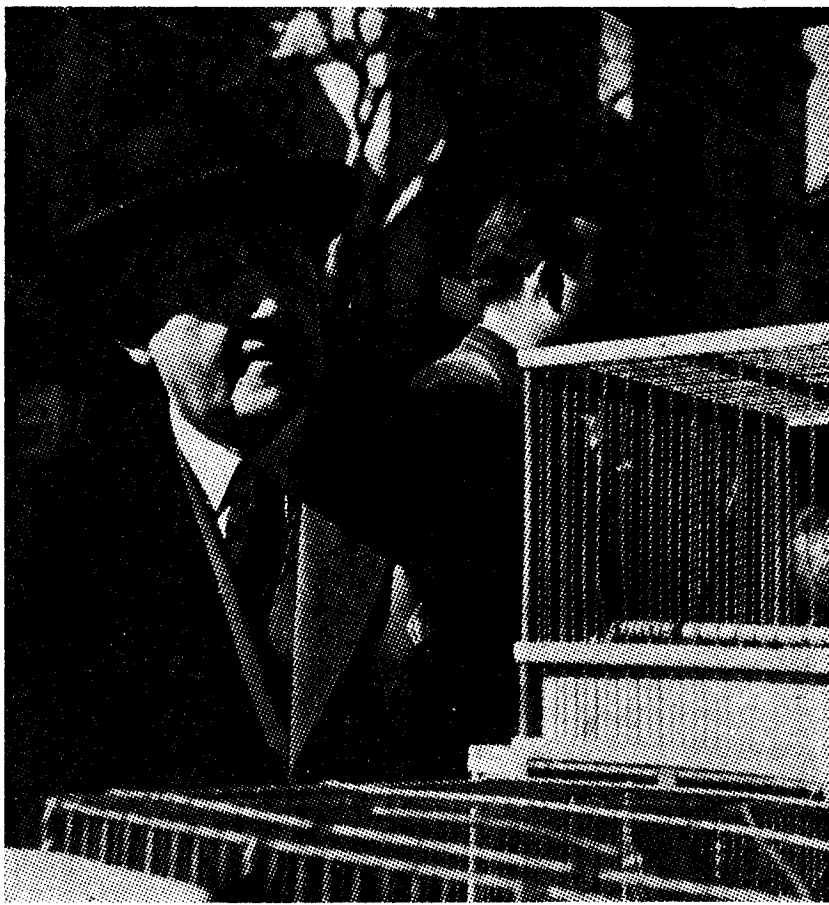

Un «picón» amb en Sagarra

A CABEN de reeditar «L'aperitiu» de Josep Maria de Sagarra. Una bona idea. No sé per quina raó, el Sagarra prosista, ha tingut encara més «mala premsa» que el Sagarra poeta i el Sagarra dramaturg. I dic el Sagarra prosista, no el Sagarra novel·lista. Les novel·les de Sagarra, avui poden resultar ingènues o convencionals. No és que jo ho cregui, altotí. Però és una opinió passable. En canvi, la «prosa-prosa», la de les «Memòries» i la dels articles periodístics, mereix una atenció distingida. És una «altra prosa». Una prosa que irritava en Pla, i que segurament no agradava a en Riba. Bon senyal, doncs. De fet, es tractava d'una manera d'escriure «diferent», i que, avui, amb la mica de perspectiva històrica que ja en tenim, resulta altament refrescant i versàtil. Convé rellegir el Sagarra de «L'aperitiu». Fa uns quants anys, jo mateix vaig promoure la publicació de «Cafè, copa i puro». Els títols són d'una frivolitat que el temps s'ha encarregat de dissipar. Qui fa, avui, sistemàticament, l'aperitiu, entre la set i el ritu? I la sobretaula conversadora, llarga, recargolada, culta? Ens han parit en una època on tot això ja és història. O quasi.

Els temes eren els temes en la conjunció de l'aperitiu: afablement trivial. Amb el cafè, la copa i el puro, de vegades, els conceptes i la veu tendien a la severitat. No gaire, tampoc. Quan Sagarra escrivia això, encara hi havia a Barcelona «vida literària», i l'enginyer quodidià era estimulants i estimat. Són coses que s'han acabat. Els últims «picons» de Sagarra els feia al «Destino», i tot se n'anà a la quinta forca: els «picons», el Sagarra i el «Destino». Déu Nostre Senyor s'encarrega que el món giri. Avui, els aperitius i les sobretalles, i els àpats interferits, solen ser «de treball». Els polítics, els homes de negocis, els «quadres», mantenen el costum desvirtuant-lo. «De treball»? Sagarra ho considerava una oportunitat de passar l'estona afablement. També en Pla; no sé si en Riba. Hi havia la institució de la tertúlia. La meua generació ja no l'ha coneguda. He fet tertúlies —poques— amb Carles Riba, i n'he fetes —moltes— amb Josep Pla. Però l'«aperitiu» de Sagarra era cada dia.

I avui pràcticament no ens interessa de què parlaven, Sagarra i els seus. O sí, en tant que curiositats d'un passat pintoresc. Però hi ha la seva «prosa». És una escriptura ràpida, virolada, amb comparances imprevistes i brillants, i

Josep Maria de Sagarra

amb uns trets d'humor esqueixat i pendent. No és la d'en Pla, no és la d'en Riba. Jo proposaria a algun jove llicenciat en lletres que en fes la comparació. Seria una tesina apassionant. Hi havia la «prosa de creació»: la dels contistes, la dels novel·listes. Hi havia la prosa política, des de Pere Corominas a Rovira i Virgili o el canonge Cardó. Però l'article de diari, que era i és l'aliment fugaç d'un lleu percentatge de lectors...? Carles Riba podria ser descartat: ell només s'ocupava de literatura, i ho feia tan bé —o tan malament— que ningú no se n'adonava; Josep Pla, situat al mateix nivell que Sagarra, fou l'antiSagarra. Un estudi d'aquestes tres maneres —n'hi havia més a Barcelona, aleshores—, d'escriure «articles», per exemple, seria molt instructiu. La «prosa» abstracta de Riba

contrastava amb l'alegria verbal de Josep Pla. I Pla resultava gris al costat de les fantasies barroques de Sagarra. Sagarra tenia més imaginació verbal que en Pla, i Pla no li ho va perdonar mai. I Pla admirava Sagarra. Pla deia que el «seu» poeta era el senyor Pons del Rosselló. Mentida: el seu poeta fou Sagarra. El seu prosista, en canvi, no. Ell era el seu prosista. Sagarra el desbordava en colorines, en tòpics, en modismes divertits. Pla s'havia proposat una prosa subalterna...

Sobre la prosa —i la llengua—, d'en Pla n'hauríem de discutir llargament. No és ara l'ocasió. L'ocasió és parlar de la prosa d'en Sagarra. I això convidrà consignar-ho en les futures «històries de la literatura»: la «prosa» de Sagarra és la més brillant, després de la d'en Ruyra, que s'ha donat en català.

Què vol dir «brillant»? Pla va procurar no ser brillant: «vulgar», deia ell. I Carles Riba, que va redactar els versos més egregis de l'idioma —superiors als d'Ausiàs March i tot—, fotia una prosa torturada, asèptica i difícil. L'avantatge de Riba és que fou notablement cartesia, enfront de les divagacions de Pla o de Sagarra. L'estil de Riba és «clar i distint». El d'en Pla és contradictori i confús. El de Josep Maria de Sagarra respon a una inanitat vegetativa tremenda, i preciosa. El recurs de Sagarra fou el malabarisme, i ningú no l'hi ha superat. O només l'Espriu. L'Espriu sembla l'antiSagarra, i ho és, però amb l'idioma s'ha esforçat per un joc més refistolat, i dins la mateixa línia. Deixo per a una altra ocasió la fascinant comparació Sagarra-Espriu: una antípodes que la grotesca moda «estructuralista» —moda encara?— no sabria explicar...

I un suggeriment: no hi ha un fons d'elegia en «L'aperitiu», en «Cafè, copa i puro»? No ho sé, m'ho pregunto. Pots ser tot Sagarra és elegiac. No hem de creure que l'elegia sempre ha de ser cosa de plorar. També el sarcasme és elegia. És, probablement, l'elegia dels qui més angoixadament viuen l'elegia. Sagarra ni tan sols ho dissimulava. Llorenç Villalonga, per posar-hi un altre cas, no ha fet sinó descriure —i lamentar— una decadència. La de la seva classe. Com Sagarra. A l'hora de l'aperitiu, qualsevol anècdota és vàlida. Però, sota cada «picón» que es bevia i escrivia Josep Maria de Sagarra, i sense ell saber-ho, hi havia una llàgrima. Com en l'asma de Proust. O com en els pèsols d'en Pla. Jo rarament he vist que Pla mengés pèsols, però ell sabia de pèsols com ningú. I en feia «literatura» com Balzac de les monedes d'or, en «Eugènia Grandet»... Són coses de la vida. Un món s'acaba i un altre no comença. El que no comença no té literatura, però el que s'acaba, sí. Tot Sagarra és això. Tot Pla. Tot Riba. Tot Villalonga. Tota la Rodoreda. Totcristo... Ja s'han acabat els aperitius dels Sagarra: s'ha acabat un gènere literari, i una concepció de la literatura. I s'ha acabat el «cafè, copa i puro». S'han acabat com fa temps, segles, s'acabaren els sirventesos, les pastorelles, i els cantars de gesta. En la literatura catalana, «L'aperitiu» d'en Sagarra s'homologa amb les «Lletres de batalla» que publicà Martí de Riquer o amb l'epistolari dels Borges pontificals que el P. Batllori no publicà mai...

Joan FUSTER

Canvis de forma

D IU la llegenda que, quan les verges negres, l'antiga Isis del Mediterrani, foren retrobades, els pastors i pagesos que volgueren portar-les al poble, no pogueren arrossegar-les de cap manera: la imatge es resistia a abandonar el seu lloc sagrat i hagueren de bastir ermites i basiliques en l'indret on la Mare de Déu s'aparegués. Així mateix resulta en certs temes literaris que exigeixen un lloc determinat i una forma adequada en l'indret precís on són ubicats.

Anys enrera, llegint un llibre magistral d'Henri de Foixallan sobre l'any 1000, vaig descobrir que el famós Papa Silvestre II havia vingut de jove al Pirineu, per estudiar matemàtiques; el fet, tractant-se de la persona que introduí la numeració àrab a Europa, em semblà enorme, significatiu. Des d'aleshores vaig interessar-me pel misteriós, poc conegut i decisiu fenomen cultural que es produí al Pirineu als voltants de l'any mil. Tant de bo, perquè aquest interès coincidia amb la meua infantesa marcada pel claustre i la catedral romànica de la Seu d'Urgell, on havia

vist una carta amb la signatura a mà del mateix Silvestre II.

Escriure sobre tot això suposava una invasió del camp dels historiadors, per a la qual em faltava vocació, preparació i ganes. La història és una presentació subjectiva que pretén ésser objectiva, tendenciosa que pretén ser científica; però si no s'adapta el sistema metodològic vigent, avui estadístiques i detalls sociològics, no és acceptada en els medis intel·lectuals. Dir quelcom sobre la història suposa, doncs, acceptar un enfocament i una metodologia de moda que, essent parcials, no donen cap garantia de veritat, sols de credibilitat i acceptació entre els medis de l'ofici. Quan hom té una hipòtesi una mica apartada de la teoria del moment i no es té el temps ni les ganes de vestir-la amb la metodologia històrica usual, però es vol manifestar aqueixa hipòtesi per veure si té cap ressò en l'inconscient col·lectiu del poble en qüestió, es fa una novella històrica. Vet aquí perquè, després d'anys d'escriure assaig, he fet una novella.

Per què en català, quan havia escrit sempre en castellà? És el problema de les verges negres. Vaig començar eixa novella dues vegades en castellà i el relat s'encallava; a la tercera vaig fer-ho en català, bastint el temple amb els materials mentals del lloc on l'acció passava, i la construcció començà a enlairar-se ràpidament: misteris dels fons i la forma, indèstriables, entortolligats, alimentant-se l'un a l'altre. Una acció al Pirineu, a l'any mil, només es pot explicar amb naturalitat i precisió en l'idioma del país. L'idioma és l'expressió sonora d'una forma de pensar, sentir i reaccionar; l'idioma no és mai gratuït o intercanviable, és tan ineluctablement part d'un territori com les flors que només creixen en aquest indret. Expressar en paraules el Pirineu, és parlar o callar, com ho fan els pastors i la gent que he conegut d'infant. Recordant aquelles converses, jo he escrit la novella, la part humana, s'entén, la part històrica me l'han inspirada els treballs de Nicolau d'Oliver, Millàs Vallicrosa, Miret i Sans, Abadal, Pladevall, Albert i molts d'altres que lamento no poder enumerar aquí. ¿Es pot penetrar la mentalitat de l'Abat Oliba en castellà o de la comtessa Ermessenda, quan li diu: «Us he donat més de mil homes per als monestirs i ara me'n negareu un»? ¿Com podria jo posar-me a dins de Cercamón, pastor de la Seu d'Urgell, pensant en castellà? Vaig optar per allò més eficaç, que era la cosa més fàcil: escriure en català, encara que em faltés pràctica ortogràfica. Quant a la qüestió de la forma novel·lada, hi ha una antiga discussió sobre què és més difícil, l'assaig o la novella, argument que recorda la bizantina discussió sobre si Wagner és millor com a músic o com a poeta. Jo penso que els mitjans expressius neixen, per definició, del tema a expressar; el mateix objecte assenyala la forma més escaient per a donar-li cos i vestir-lo amb imatges, sons o paraules. És la imutable dialèctica de fons i forma, el fons o el tema exigeix una forma, com el paper d'un drama demana un cert tipus d'actor. Hi ha coneixements que s'adquireixen per argumentació, altres per intuïció; els primers es poden expressar en un assaig, els segons s'han de presentar en una novella. L'astrònom Fred Hoyle escriu novel·les de ciència ficció per a divulgar aquells descobriments que ell considera certs, però que l'establiment científic no li permet publicar en els medis acadèmics. Hi ha hipòtesis,

idees, intuïcions que no podrien expressar-se mai si haguessin d'esperar una formulació que complís els requisits acadèmics, requisits que, per altra banda, no donen tampoc cap garantia de certitud, com ho demostra el fracàs de la cosmologia newtoniana davant la relativitat d'Einstein.

Doncs bé, a la meua novella «Cercamón», hi ha un conjunt d'intuïcions històriques de fons que l'estat actual de recerques no pot validar, però tampoc refutar plenament, i si tenen una part de realitat, el lector ho intuirà d'alguna manera.

Novella, diu E. M. Forster, és una ficció en prosa de més de 50.000 paraules. Assaig, en el sentit que li donà Montaigne, és una consideració personal de bona fe sobre els fets de la realitat. L'assaig és més fàcil en el sentit de mantenir-se dins la seguretat d'allò real i per això convé més als qui, com jo, hem tingut una formació científica; és difícil en tant que obliga a mantenir-se dins la «realitat» acceptada per la cultura en què hom viu. La novella és fàcil en tant que dona la llibertat per fugir d'allò acceptat per la situació establerta —la qual cosa no cal confondre mai ni amb la realitat ni amb la veritat, puix que tan sols és un paradigma passatger—, i és difícil en tant que aquesta llibertat pot mancar d'imaginació i caure en la fantasia.

L'art, deia Leonardo, vol competir amb la natura en la creació d'obres vivents, estables, orgànicament viables. La fantasia és la combinatòria de la imaginació, una simple juxtaposició d'elements inconexos que conformen una quimera. És fàcil, com ja revelà Horaci, afegir un cap humà a un clatell de cavall, posar-li plomes i donar-li forma de dona. Compondre amuntegant elements, cosa que han fet molts escriptors els darrers temps, no té gaire dificultat. El mèrit és construir unitats vivents, viables, imaginables, però tan reals que semblin persones conegudes. I la genialitat s'assoleix en crear, com Cervantes el Quixot, un ésser imaginat que per la seva força de realisme acabi esdevenint real, fent que els espanyols se sentin i actuïn com a quixots. Aleshores es produeix el miracle i la naturalesa; com volia Oscar Wilde, segueix l'art. Es per això mateix que la novella pot tenir un poder de transformar el món més directe que l'enraonada sensatesa de l'assaig.

Lluís RACIONERÓ I GRAU

Mots i errors vetustos

H I ha en la nostra llengua mots que formen parelles immemorials («poble dissortat», «Déu omnipotent», «amor etern») que han celebrat les seves noces d'or, de platí fins i tot, fins que de sobte arriba un poeta o un pensador que ens ensenyen a divorciar-les i a trobar-los parelles noves.

Hi ha també, en el nostre pensament, un bon nombre d'errors vetustos que sobreviuen només gràcies a la patina i a la llueur que han adquirit amb l'ús. Sentències que perduren no tant perquè la gent les hagi verificat sinó perquè s'hi ha habituat... Aquesta, si tingués èxit, en seria potser una.

Al costat d'aquest errors que no qüestionem, la parla duu també veritats que no aprofundim ni portem fins al final. Sentim dir, per exemple, que «l'hàbit és una segona natura», però no duem el pensament fins al final per concloure que, aleshores, «la natura és un primer hàbit»: que natura no vol dir sinó habitual, que anomenem objectes els trossos d'experiència per als quals tenim paraules, que ens semblen morals les formes convencionals d'iniquitat i sanes les conductes psicopatològiques costumàries.

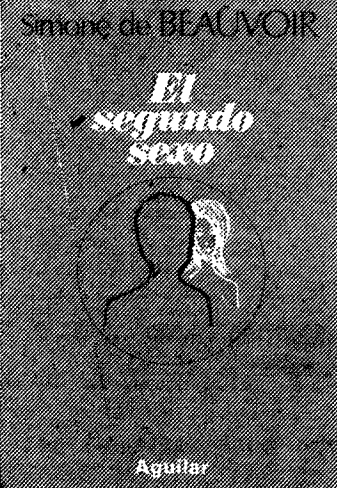
Xavier RUBERT de VENTOS

ORO PLATA MONEDAS MEDALLAS JOYAS Y OBJETOS PAPELETAS EMPENO RELOJES, etc.
Cuando haya comprobado el precio que le pagan venga y superaremos la oferta.

POSTOR

Aragón, 210 - 1.º 3.º
Tel. 254 91 35 (Parking)
Entre Aribau y Muntaner

PASAMOS A DOMICILIO
SABADOS ABIERTO

Simone de Beauvoir
EL SEGUNDO SEXO

TRADUCCION DIRECTA DEL FRANCES
TEXTO INTEGRO

876 páginas
1.150 pesetas

De venta en las principales librerías

AGUILAR, S. A. de Ediciones Laurus, 33, Barcelona 9

VENEREAS IMPOTENCIA
FIMOSIS

Consulte sin compromiso
Teléfono 200-03-89

OPOSICIONES CAJAS DE AHORRO

Resultado de las oposiciones realizadas por las personas que completaron su preparación en EURO

Último semestre 1980: **78% Aprobados con PLAZA**

Primer semestre 1981: **86% Aprobados con PLAZA**

Estos datos puede comprobarlos usted mismo pasando por nuestro centro.

¿Cuál es el secreto de semejante éxito?

El impecable ajuste de nuestros cursos a los mínimos detalles que exigen las distintas Cajas de Ahorro.

No emplee dinero y energía en estudiar sin asegurarse de que reúne las condiciones para ser convocado. **Acuda a nuestras reuniones de información que lo asesoraremos sin cargo alguno.**

No haga una simple tentativa de trabajar en una Caja de Ahorros. **Garantícese su ingreso preparándose como corresponde.**

EURO inicia la etapa 1981-1982. No espere a que pasen las vacaciones y las plazas estén cubiertas. Si una vez informado y asesorado Ud. decide acometer la empresa, aún estará a tiempo de reservar su plaza **a precio del año anterior**

EURO Centro de Estudios Especializados
Avda. de Roma 109-111 - Tels. 250 38 66-321 27 95-322 15 27 (Barcelona)

(La información se brinda en reuniones celebradas por el mismo personal Directivo del Centro. Le rogamos, por lo tanto, pedir hora telefónicamente.)